

Ljudsko izročilo o Blegošu

Ob 150-letnici rojstva slovenskega pisatelja dr. Ivana Tavčarja

Besedilo in Fotografija: Janez Dolenc

Sredi gozdov, pod Blegošem z zelenim vrhom, leži ravnina in v tej ravnini dvor starih mi roditeljev. Spomladi ga obdaja češnjevo cvetje in v poletju valovje rumene pšenice.

Ivan Tavčar: Tiberius Panonicus

Jurij Šubic, portret Ivana Tavčarja leta 1885

Na lepi sončni torek, 28. avgusta 2001, je od rojstva slovenskega pisatelja Ivana Tavčarja minilo ravno 150 let. Ta dan je za nas Poljance praznik in Tavčarja želim počastiti na podoben način, kot sem pred 50 leti počastil 100-letnico njegovega rojstva s svojim prvim člankom v Planinskem vestniku.

Tistega davnega avgusta 1951 so v Poljanah na prostem pripravili predstavo dramatiziranega Cvetja v jeseni v poljanskem narečju; Mladinska knjiga je izdala bibliofilsko izdajo Visoške kronike; moja profesorica na slavistiki dr. Marja Boršnikova je pripravljala prvo knjigo (od osmih) Tavčarjevega Zbranega dela v zbirki slovenskih klasikov; Triglav film pa je pripravljaval film po romanu Visoška kronika, a mu je žal spodletelo – zaradi denarja. Kakšna škoda! Tedaj so še živeli naši markantni igralci in režiserji, ki bi morda ustvarili najboljši slovenski film. K temu jubileju sem torej tudi jaz doprinesel skromen prispevek v 11. številki Planinskega vestnika 1951 s člankom Ljudsko izročilo o Blegošu, v katerem sem objavil deset ljudskih izročil v zvezi z Blegošem, ki sem jih sam nabral med domačini. Tedanji urednik Tine Orel me je pohvalil, češ da je tudi folklor ena od stvari, ki spadajo k planinski kulturi.

Rod Ivana Tavčarja namreč izvira iz mojega rojstnega doma v gorski vasi Četera Ravan tik pod Starim vrhom, kjer se še danes po domače pravi pri Tavčarju. Žal je konec 19. stoletja Tavčarjev rod izumrl in je moj stari oče Janez k hiši prinesel priimek Dolenc. Okrog leta 1780 je iz velike družine Tavčarjevih devetih otrok osmi otrok Urban,

ko je dorasel, odšel v Poljane in ustanovil družino na Griču pri Kosmu, iz katere izhaja tudi pisatelj.

Sedaj pa naj podobno kot pred 50 leti objavim nadaljnjih deset ljudskih povedk v zvezi z Blegošem, ki sem jih med Poljanci nabral kasneje, nekatere šele lani.

Ajdovska deklica

Ajdovska deklica je z eno nogo stala na Jelovci (vasi na pobočju Blegoša), z drugo pa na Gori (Malem vrhu) in v Karlovščici štrene prala. Poleti je kdaj nabrala koscev v svoj veliki predpasnik pa dejala, da je pobrala tiste črve, ki travo uničujejo.

Divji mož in divja žena v Logarjevi gmajni

V Logarjevi gmajni v Blegošu sta enkrat živela divji mož in divja žena. Ko je Vresjak, kmet v Suši, sejal na njivi, je prišel k njemu divji mož. Na sebi ni imel drugega kot kožuh okoli pasu, pa ves kosmat je bil. Otroka je imel na rami, spredaj ga je držal za nogo tako, da mu je zadaj visel navzdol. Začel je počasi govoriti »Zdaj sej – zdaj ne – zdaj sej – zdaj ne« in tako naprej toliko cajta, dokler je Vresjak sejal, ta mladi mu je pa ciljaj. Kar je vsejal ta čas, ko je divji mož govoril »zdaj sej«, je silno dobro doneslo, drugo pa nič. Vresjaka je imelo, kaj je to za en mož, pa ga je toliko cajta iskal po gmajni, da ga je dobil, pa vprašal, kdo je.

»Jej,« pravi divji mož, »a ste vi že kdaj slišal od divjega moža?«

On pravi, da ne.

»Joj, ko bi jaz dobil gorak hlebec kruha, jaz bi vam veliko povedal.«

Vresjak je šel domov pa možu prinesel kruh. Divji mož se mu je zahvalil, pa dejal, da še prideta čez cajt skupaj. Imel je take kosmate roke, ko se je stegnil po kruhu, da je Vresjaku kar čudno prišlo. Po tistem pa ni divjega moža nikoli več videl.

Divji mož v Blegošu

Moj oče Gošar v Žetini mi je pravil, da je enkrat nesel meh moke z malna za Robom. Naenkrat se pa zasliši vpitje z jelovškega griča:

»Ho – o – oj!«

Pogleda, kdo tako vpije, pa zagleda strašanskega divjega moža, ki je šel z velikanskimi koraki vprek po pobočju Blegoša proti Kalu in kar naprej vpil:

»Ho – o – oj!«

Oče z mehomo na rami leti domov in pove ves prestrašen, kaj je videl in slišal. Doma so se mu smejali in se iz njega norca delali. Ko so pa le šli ven pogledat, se je pa še dobro slišalo, ko je divji mož že nekje tam za Kalom, da ga ni bilo več videti, še vedno vpil:

»Ho – o – oj!«

Divji mož pod Robom

Divji mož je živel pod Robom na Brezarjevi gmajni v Dolenji Žetini. Kadar je bilo lepo vreme, je vokal, ker je vedel, da za njim pride grdo vreme. Kadar pa je bilo slabo vreme, se je pa smejal, ker se je lepega troštal. Pa kisl (naribana) repa mu je gledala iz nosa.

Velika kača v Blegošu

Slajkarjeva mati z Beskocve mi je povedala: Po drugi svetovni vojni, ko sem bila stara 16 let, sva s sestro Rezko šli nabirat šmarnice na Blegoš. Ko sva bili na pol poti do leskovške planine, sva zagledali v meji ob poti debelo kačo, dolgo kot žrd. Na glavi je imela tako lepo izrezljano krono, da ni za povedati. To sva jo ucvrli proč. Dejali sva:

»Tu sem pa naju ne bo več.«

Pogled na Blegoš med znamenjem in kačipotom iz Gorenjih Brd

Kača na drevesu na veliko šmarje

Leskovški mežnar je šel na veliko šmarje (veliki šmaren) po steljo na Sušni hrib, ki se drži Blegoša. Kmalu zasliši nekakšno cviljenje in vidi, da izpod neke smreke miga rep od kače, na vrhu smreke pa je bila njena glava, iz katere je migal jeziček. Spoznal je, da je na smreki kača velikanka, saj na šmarje vse kače zlezejo na drevje, tako velik praznik je. Ta kača je pa nenadno začela tudi peti. To jo je mežnar ucvril domov in dejal domačim:

»Na veliko šmarje ne bom šel nikoli več po steljo!«

Kvatrnica pod Blegošem

Žehcula z Malenskega vrha mi je pravila, da ko je bila pri Vresjaku v Suši za deklo, je slišala tole storijo: V starih časih na kvatrnico soboto zvečer niso predli; če bi, bi lahko prišla kvatrnica. Nekje tod so dekletke, ki so predle vse večere, na kvatrnico večer reklo gospodinjici, da ne bodo predle, ker so tako hudo zmatrane.

»Oh, jaz ne bom predla!« je rekla ena.

»Jaz tudi ne!« pravi ta druga. Gospodinja pa odločno pribije:

»Jaz sem gospodar! Predle boste!«

Pa so predle. Gospodinja se je grela za pečjo. Kmalu pa se odprejo duri, notri pa pride velika bela baba – kvatrnica! Pa gre proti peči in pravi:

»Jaz sem tu gospodar! Kolovrate v kraj!« In je šla.

Po tistem pri tej hiši niso nikoli več predli na kvatrnico soboto zvečer.

Karlovka ustavlja točo

Rajna Karlovka je znala točo ustavit. Ko sem enkrat žela z njo v Karlovcu, se je pripravljalo k hudi uri. Pa je letela v en grm, da bi je jaz ne videla, pa je potegnila kiklo čez glavo (takrat ženske še niso nosile spodnjic) pa z eno roko proti nebu migala, nekaj govorila, pa križ naredila. Pomagalo je pa le. Potem sem jo žugala, da mi naj pove, kaj takrat govori, ko točo ustavlja. Dejala je, da mi tega ne sme povedati, ker bi potem njen zagovor nič ne pomagal. Dejala je še, če čem to res zvedeti, naj pridem k njej takrat, ko bo na smrtni postelji. Tako mi je povedala Žehcula.

Kopišarica dela vpinj

Kopišarica na Križah je bila not v ene bukve zapisala. Ko je vpinj naredila, je pinovec vlila nazaj v pinjo in tako naredila še eno štruco putra. Imela je eno samo kravo, pa je vsak teden tako veliko putra naredila in prodala, da se je ljudem čudno zdelo. Pri Mežnarju so imeli dve kravi, pri Mešiču še več – pa skoraj nič putra. Ob enajstih ponoči so jo slišali, ko je v hiši molzla: »Od vsake hiše ena kapljica ...« Da je mogla vpinj narediti, je imela en papir. Kadar ga ni nucala, je imela dobro spravljene. Enkrat, ko je imela šuštarja v šteri, je naredila vpinj, papir je pa pozabila spraviti. Ko je šla ven, je šuštar vzel ta papir in ga nesel domov. Poskusil je sam delati vpinj na to vižo. Na tisto pa pride en možic v hišo z rdečo kapico na glavi in pravi:

»Se boš pa moral v tele bukvice zapisati, če boš hotel na to sorto vpinj delati!«

Ta pa popade pinjo, štruco in papir in vrže vse skupaj tja v možica: »Piš me v rit ti in pa tvoje bukvice!«

Ilustracija k povedki »Karlovski Ajnžk«
(Tavčarjev Anžon), Jana Dolenc, akademska slikarka

Karlovški Ajnžk, vzor za Tavčarjevega Anžona

Karlovški Ajnžk je bil sila močan dedec. S svoje žage v Karlovcu je nosil vse dile kmetom. Včasih je »bruhnil« na Tolminsko po nožičke. Enkrat je z Vinhar prinesel štiri mernike lanenega semena za svoje stope, v njih je namreč delal laneno olje. Ko je bila leta 1848 poroka na Malenskem Vrhu, ko se je k Bolantinu priženil Pešarjev fant z Vinhar, je Ajnžk za balo prenesel z Vinhar k Bolantinu močno okovano in lepo pomalano skrinjo za dve cvancgarci (dvajsetici, kovanca za 20 krajcarjev). Včasih niso vozili bale, ker ni bilo konj, saj so redili le vole.

* * *

Seveda so se svojega slavnega rojaka leta 2001 spomnili tudi Poljanci, čeprav ne s tako veličastno proslavo kot npr. Primorci ob 150-letnici rojstva pesnika Simona Gregorčiča na Vrsnem pred se-

dmimi leti, ampak bolj intimno. Prvi so se k počastitvi jubileja zbrali na sončno nedeljo, 19. avgusta 2001, na Visokem člani Lovskega društva Poljane in Ribiškega društva Visoko, saj je bil Ivan Tavčar ne samo pravnik, pisatelj in politik, ampak tudi vnet lovec in ribič. Glavna slovesnost, imenovana Klepetalnica, pa je bila na deževno nedeljo, 16. septembra 2001, tudi na Visokem, a lepo pod streho velikega visokega kozolca. Glavni klepetuni so bili slavist dr. Matjaž Kmecl in igralka Polde Bibič, ki je v filmu Cvetje v jeseni igral Kosmovega Janeza, ter igralka Milena Zupančič, nepozabna Presečnikova Meta iz istega filma. Milena je zlasti obžalovala, da Visoko brez gospodarja tako žalostno propada. Nastopili so še pevci, igralci in muzikantje s plesalci folklorne skupine Javorje. Nekak zaključek tavčarijade pa je Glasova preja 20. septembra 2001 v galeriji Krвина v Gorenji vasi, ki jo je vodil novinar Miha Naglič. ●

21. srečanje alpinistov veteranov

4. in 5. oktobra je bilo v domu pri izviri Kamniške Bistrice že 21. srečanje alpinistov veteranov. Skupno se je srečanja udeležilo 52 veteranov iz kar nekaj generacij, od tistih, ki štejejo že krepko prek 80 pomladi, pa do tistih, ki so »šele« v petem desetletju. Tudi letos ni manjkalo jubilarov. Knjigo Franceta Malešiča Zgodovina reševanja v gorah nad Kamnikom so iz rok predsednika Antona Sazonova – Tonača prejeli Marta Reissner, Roman Herlec, Jože Melanšek, Zvone Čemažar, Eugen Vavken in Mitja Milovanovič. Le sedmi jubilar, Janez Krušič, ki je letos dopolnil že 85 let, ni bil prisoten, da bi spominsko darilo osebno prevzel. Zvone Čemažar je za to priložnost napisal pesem V Kamniški Bistrici, ki so jo natisnjeno vsi tudi dobili.

...
Gozdovi Mokrice nasproti
obkrožajo tihi ta kraj,
v dolini med temi vrhovi
je Kamniške Bistrice raj.
...

Po skupni večerji je imel predavanje Viki Grošelj, ki je z besedo in diaposnetki predstavil svojo aktivnost na osem tisočakah. Dolgo v noč je sledilo sproščeno obujanje spominov.

V soboto je v jedilnici doma že čakala razstava lesenega delovnega orodja z Velike planine in iz Trente, ki jo je pripravil Vlasto Kopač. On je potem tudi vodil ogled lovskega dvorca kralja Aleksandra na drugi strani Bistrice, ki so ga zgradili leta 1934 po načrtih njegovega učitelja, arhitekta Jožeta Plečnika. Srečanje so finančno podprli Planinska zveza Slovenije, Zavarovalnica Triglav, Alpes, Galant, Mizarstvo Grosuplje in Ljubljanski sejem. (V. H.)

